

Jezus Christus. Tegelijk was het waar dat het grote belang dat in calvinistische kring werd gehecht aan de zuivere leer, gecombineerd met het presbyteriale kerkmodel, georganiseerd 'van onderop', had geleid tot een versplintering van de protestantse kerkelijke organisatie in Nederland. In de Hervormde Kerk werd dit in de jaren veertig over het algemeen niet beschouwd als iets om trots op te zijn: historisch verklaarbaar, geestelijk echter, zo meenden velen, niet te verdedigen.

Uitstekend moment

Voor de Hervormde Kerk kwam de oprichting van de Wereldraad precies op het goede moment. In het denken van vernieuwende hervormden speelde het oecumenische motief al vele jaren voor de oprichting van de Wereldraad van Kerken een rol van betekenis. Maar de uiterst zwakke structuur van de Hervormde Kerk was ongunstig om concreet gestalte te geven aan het streven naar contact met andere kerken. Vooral de veelzijdige theoloog J.H. Gunning (1829-1905) heeft zich ingezet voor de reorganisatie. Juist zijn overtuiging met betrekking tot de principiële eenheid van de kerk heeft hem gedreven. In *De opbouw der kerk op haren grondslag*, Gunnings reorganisatiebrochure uit 1900, blijkt duidelijk dat het hem vooral ging om een visie op de wereldkerk, niet de Nederlandse volkskerk op zichzelf.⁴ Passief verspeelde de kerk 'haar bestaansrecht'. Het was volgens hem een misdaad dat de kerk de naam van de Heer niet *als kerk* beleed. Zo ontging de kerk immers het zicht op het ene lichaam van Christus waar zij deel van uitmaakte. Op het eind van hun leven vonden de ethische Gunning en de confessioneel georiënteerde Ph.J. Hoedemaker (1839-1910) elkaar in dit opzicht. Juist in de jaren na de Tweede Wereldoorlog begon dit denken in brede lagen van de Hervormde Kerk door te werken.

Er was inmiddels een behoorlijke ervaring met mislukte hervormingen opgebouwd. Nog in 1938 was een langdurig proces van kerkelijke reorganisatie volkomen vastgelopen. Vandaar dat men de ontwikkeling van de nieuwe kerkorde van 1951 buitengewoon zorgvuldig en goed doordacht heeft aangepakt. Deze keer werkte men van onder op en in etappes. De lokale gemeenten zelf werden geactiveerd als onderdelen van een vanuit de bijbel verantwoord georganiseerde brede, tolerante, maar tegelijk effectieve en belij-

4. Cf. Th.L. Haitjema, *De nieuwere geschiedenis van Neerlands kerk der hervorming. Van gereformeerde kerkstaat tot Christus-belijdende volkskerk*, 's-Gravenhage 1964, 319-320 en A.J. Rasker, *De Nederlandse Hervormde Kerk vanaf 1795. Haar geschiedenis en theologie in de negentiende en twintigste eeuw*, Kampen 1981, 152: Het ging Gunning om alle gedoopten, inclusief 'de roomsen en de grieksen'.